

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สรุปผลจากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในภาคการผลิต

1) พื้นที่การผลิต

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่การผลิตข้าวของประเทศไทยและเวียดนามมีปริมาณพื้นที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้ง 2 ประเทศ เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนจากนโยบายในการพัฒนาศักยภาพการผลิตข้าวของประเทศ เช่น การพัฒนาพื้นที่ปลูกเพื่อการเกษตรเพื่อทำการผลิตข้าว, การวางระบบชลประทาน, การพัฒนาพันธุ์ข้าว รวมทั้งการขยายเพาะพันธุ์ข้าวใหม่ที่มีระยะเวลาการเพาะปลูกน้อยลง เป็นต้น และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบพื้นที่การผลิตข้าวของประเทศไทยกับเวียดนามแล้วนั้นพบว่า พื้นที่การผลิตข้าวของประเทศไทยมากกว่าพื้นที่การผลิตข้าวของเวียดนามมาโดยตลอดระยะเวลา 48 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 เนื่องจากการมีภูมิประเทศที่ตีเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวมากกว่าเวียดนามนั่นเอง

2) ผลผลิตข้าว

จากการศึกษาพบว่าผลผลิตข้าวของประเทศไทยและเวียดนามมีปริมาณผลผลิตข้าวที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 และมีแนวโน้มที่ปริมาณผลผลิตจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้ง 2 ประเทศ แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบผลผลิตของทั้งสองประเทศแล้วจะพบว่า ผลผลิตข้าวของประเทศไทยมากกว่าผลผลิตข้าวของเวียดนามนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2532 เนื่องจากได้เปรียบเทียบในการเป็นผู้นำที่มีอารยธรรมการผลิตข้าวที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกาล แต่เมื่อเวียดนามกลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศอย่างเต็มตัวในปี พ.ศ. 2533 ทำให้ผลผลิตข้าวของเวียดนามมีปริมาณมากกว่าผลผลิตข้าวของไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 - 2550 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจหรือนโยบายคอยมอยของรัฐบาลเวียดนาม ในปี พ.ศ. 2529 ศักยภาพในการผลิตข้าวของเวียดนามจึงเพิ่มมากขึ้นสูงอย่างมาก โดยแนวทางของรัฐบาลเวียดนามในการเพิ่มศักยภาพในภาคการผลิตข้าวอยู่ที่ความพยายามในการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่มากกว่าเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก และยังเพิ่มศักยภาพในการเพาะปลูกข้าวของเกษตรกรด้วยการเพิ่มแรงจูงใจในการ

เพาะปลูกข้าวโดยการใช้นโยบายปฏิรูปที่ดินและการให้เกษตรกรมีสิทธิในที่ดินของตนรวมไปถึง ทรัพย์สิน เครื่องจักร และสัตว์เลี้ยงเพื่อการเพาะปลูกอีกด้วย

3) ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่

ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของประเทศไทยและเวียดนามนั้นมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 และมีแนวโน้มที่จะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของประเทศไทยและเวียดนามแล้วนั้นพบว่า เวียดนามมีปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ที่มากกว่าไทยมาโดยตลอดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 เนื่องจากแนวทางของรัฐบาลเวียดนามที่จะพัฒนาศักยภาพการผลิตข้าวของประเทศคือพยายามในการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่มากกว่าเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งนับได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก เนื่องจากปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาจสรุปได้ว่าประเทศไทยมีความเสียเปรียบในการผลิตข้าวเวียดนามในระยะเวลา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา เนื่องจากเวียดนามสามารถพัฒนาศักยภาพในการผลิตข้าวของตนเองจนมีปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ที่มากกว่าไทย ซึ่งสาเหตุเกิดจากการที่ประเทศไทยมีข้อจำกัดในการผลิตคือ มีพื้นที่เพาะปลูกบางพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทานจึงทำให้ข้าวไทยมีผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ที่ต่ำ เนื่องจากขาดการควบคุมปริมาณน้ำในนาข้าว และยังต้องใช้เงินทุนในการจัดการระบบชลประทานที่สูง แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็มีข้อได้เปรียบมากกว่าเวียดนามคือการมีพื้นที่เพาะปลูกซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวมากกว่าเวียดนามโดยเฉลี่ยถึง 3,000,000 เฮกตาร์ ดังนั้น ภาคการผลิตข้าวของไทยควรที่จะเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกข้าวให้มากขึ้นกว่านี้ อีกทั้งยังต้องเพิ่มปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ โดยการพัฒนาระบบชลประทานในนาข้าวตลอดจนการพัฒนาพันธุ์ข้าว เพื่อให้ภาคการผลิตของประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตที่ดีมากขึ้นในอนาคต

5.1.2 สรุปผลจากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในภาคการบริโภค

ประเทศไทยมีปริมาณการบริโภคข้าวที่ต่ำกว่าประเทศเวียดนามมาโดยตลอด และเห็นได้ชัดในปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีความได้เปรียบในด้านการบริโภคข้าวเมื่อเปรียบเทียบกับเวียดนาม เนื่องจากเวียดนามมีประชากรจำนวนมาก และประชากรของเวียดนามก็มากกว่าประเทศไทยโดยเฉลี่ยถึง 15 ล้านคน และด้วยจำนวนประชากรที่มีมากของเวียดนามจึงทำให้รัฐบาลเวียดนามมักจะจำกัดปริมาณการส่งออกข้าวในบางปีที่ประสบกับปัญหาในการผลิตข้าว เช่น มีภูมิอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยในการเพาะปลูก , ประสบปัญหาภัยพิบัติต่างๆ เป็นต้น เพื่อรักษาระดับความมั่นคงด้านอาหารภายในประเทศให้มีข้าวเพียงพอกับความต้องการ

บริโภคข้าวภายในประเทศเป็นสำคัญ เนื่องจากข้าวเวียดนามถือเป็นสินค้าทางการเมืองที่รัฐบาลจะต้องเข้ามาดูแลเพื่อให้ประชากรทุกคนในประเทศมีข้าวบริโภคที่เพียงพอ มิฉะนั้นฐานะทางการเมืองของรัฐบาลเวียดนามอาจสั่นคลอนได้ และจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยที่ดำเนินมาก่อนเวียดนามทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าไปมากกว่าเวียดนาม และทำให้รายได้เฉลี่ยของประชากรไทยอยู่สูงกว่าประชากรเวียดนาม ดังนั้นประชากรไทยจึงมีแนวโน้มในการบริโภคข้าวลดลงและหันไปบริโภคอาหารชนิดอื่นๆ แทนข้าว เช่น เนื้อสัตว์ และขนมปัง เป็นต้น ตามที่มีข้อสังเกตว่าข้าวจะกลายเป็นสินค้าค้ำจุนจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่สูงขึ้นเรื่อยๆ จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริโภคข้าวของไทยและเวียดนามแสดงให้เห็นว่าภาคการบริโภคข้าวของไทยมีปัจจัยที่ส่งผลด้านบวกต่อการส่งออกของประเทศ เนื่องมาจากปริมาณการบริโภคข้าวต่อปริมาณผลผลิตข้าวของไทยที่ต่ำกว่าเวียดนาม ประชากรไทยก็มีการบริโภคข้าวจำนวนน้อยกว่าประชากรเวียดนามโดยเฉลี่ย อีกทั้งรัฐบาลไทยก็ไม่เคยใช้นโยบายจำกัดการส่งออกข้าวเหมือนรัฐบาลเวียดนาม และด้วยปัจจัยด้านบวกของภาคการบริโภคข้าวของไทยเหล่านี้จึงทำให้ไทยมีปริมาณผลผลิตข้าวที่เหลือจากความต้องการใช้ข้าวภายในประเทศส่งออกไปยังตลาดส่งออกข้าวอื่นๆ ได้ในปริมาณที่มากกว่าเวียดนามอย่างแน่นอน

5.1.3 สรุปผลจากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในภาคการส่งออก

ประเทศไทยเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 1 ในตลาดข้าวระหว่างประเทศ ซึ่งอยู่ในตลาดข้าวระหว่างประเทศมานานกว่า 10 ปี จึงทำให้ปริมาณการส่งออกข้าวของประเทศไทยโดยเฉลี่ยมากกว่าเวียดนามมาโดยตลอด นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 เนื่องจากประเทศไทยมีประเทศคู่ค้าที่ทำการค้าด้วยกันมาอย่างยาวนาน และจากการที่มีเศรษฐกิจโลกพัฒนามากขึ้นจนทำให้มีประเทศอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากส่งผลให้ผู้บริโภคมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นก็ย่อมที่จะต้องการข้าวคุณภาพสูงเพิ่มขึ้น ซึ่งไทยก็มีเป้าหมายที่จะส่งออกข้าวคุณภาพสูงไปในตลาดระดับบนอยู่แล้ว ถือเป็นผลดีของการส่งออกข้าวของไทย แต่อย่างไรก็ดีประเทศไทยก็ยังมีสิ่งที่น่ากังวลสำหรับการส่งออกข้าวคือ

1) อัตราการขยายตัวของปริมาณการส่งออกที่ต่ำกว่าเวียดนามอย่างมาก ทั้งๆ ที่เวียดนามมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่เพาะปลูกมากกว่าไทย มีนโยบายการส่งออกของรัฐบาลที่ถือว่าไม่มีเสถียรภาพซึ่งจะต้องจำกัดการส่งออกในบางปี ขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตข้าวและปริมาณการบริโภคข้าวภายในประเทศในปีนั้นๆ ทำให้ไม่สามารถควบคุมหรือกำหนดเป้าหมายการส่งออกข้าวได้ในระยะยาว

2) แม้ว่าในอดีตประเทศไทยจะสามารถส่งออกข้าวได้มากเมื่อเปรียบเทียบกับเป็นสัดส่วนกับการผลิตแล้ว แต่ระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 – 2550 เวียดนามกลับมีสัดส่วนดังกล่าวสูงกว่าไทยและมีแนวโน้มที่จะมีสัดส่วนที่สูงขึ้นเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ที่เวียดนามมีปริมาณการบริโภคที่สูงกว่า

3) การเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 1 ไม่ว่าจะคิดจากทางด้านปริมาณการส่งออกหรือมูลค่าการส่งออกของไทยนั้นอาจจะคงอยู่ต่อไปอีกไม่นาน เนื่องจากสัดส่วนปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวไทยในตลาดโลกเริ่มลดลง ในขณะที่เวียดนามซึ่งอยู่ในฐานะประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 2 ของโลก กลับมีสัดส่วนปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

4) ถึงแม้ว่าทั้งประเทศไทยและเวียดนามจะประสบปัญหาราคาข้าวที่มีความผันผวนสูงอยู่ตลอด แต่ราคาข้าวส่งออกของประเทศไทยกลับมีค่าสูงกว่าเวียดนามนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณามูลค่าการส่งออกข้าวในตลาดข้าวคุณภาพดีแล้วจะเป็นปัจจัยทางด้านบวกที่ส่งเสริมการส่งออกข้าวของประเทศไทย โดยประเทศไทยยังมีความได้เปรียบกว่าเวียดนามในด้านราคาและปริมาณการส่งออก กล่าวคือ ข้าวคุณภาพดีของประเทศไทยมีราคาสูงกว่าข้าวชนิดเดียวกันของเวียดนาม มูลค่าการส่งออกข้าวของประเทศไทยจึงมากกว่ามูลค่าการส่งออกข้าวเวียดนาม ดังนั้น ประเทศไทยควรจะพัฒนาพันธุ์ข้าวคุณภาพสูงและพยายามรักษาส่วนแบ่งทางการตลาดในตลาดข้าวคุณภาพดีไว้ให้ได้

5.1.4 สรุปผลจากการวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage)

จากทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศที่ว่า “แต่ละประเทศจะสามารถส่งออกสินค้าชนิดใดไปยังตลาดระหว่างประเทศได้ก็ต่อเมื่อมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในสินค้านั้น” ดังนั้นจากการวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ของข้าวไทยและเวียดนามได้แสดงให้เห็นว่าทั้งประเทศไทยและเวียดนามต่างก็มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการส่งออกข้าวไปยังตลาดข้าวระหว่างประเทศ เนื่องจากมีค่าดัชนีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (RCA) ในการส่งออกข้าวเมื่อเทียบกับสินค้าทั้งหมดของประเทศมากกว่า 1 โดยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2532 นั้นประเทศไทยมีค่าดัชนีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่มากกว่าเวียดนามซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพการส่งออกหรือความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยที่มีมากกว่าข้าวเวียดนามในตลาดข้าวระหว่างประเทศ จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ค่า RCA ข้าวไทยลดลงอย่างเห็นได้ชัดคือ การเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศของเวียดนามในปี พ.ศ. 2533 ค่า RCA ข้าวไทยจึงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าเวียดนามมาโดยตลอด

ข้าวไทยได้เผชิญกับการแข่งขันในตลาดข้าวระหว่างประเทศที่รุนแรงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จากการเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศของเวียดนาม โดยความท้าทายดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับข้าวไทยได้เพิ่มความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากแต่เดิมเวียดนามถือเป็นผู้ส่งออกข้าวคุณภาพต่ำถึงปานกลาง แต่เมื่อเวลาผ่านไปเวียดนามได้เพิ่มศักยภาพในภาคการผลิตข้าวของประเทศเพื่อให้สามารถผลิตข้าวคุณภาพดีมากขึ้น เช่นการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าวคุณภาพสูงในแหล่งเพาะปลูกข้าว รวมทั้งการยกระดับคุณภาพข้าวที่เก็บเกี่ยวได้เพื่อให้สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น เช่น การควบคุมความชื้นของข้าวโดยการอบแห้ง และการเก็บสต็อกข้าวได้เกิดขึ้นอย่างมากในเวียดนาม ดังนั้นแสดงให้เห็นได้ว่าประเด็นเรื่องข้าวที่เคยเป็นจุดอ่อนสำคัญของการส่งออกข้าวของเวียดนามมีแนวโน้มที่จะลดลงทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เป็นผลมาจากการเรียนรู้และยอมรับวิธีการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีใหม่ (R&D) และในระยะต่อไปการส่งออกข้าวของเวียดนามจะเข้ามาแข่งขันกับการส่งออกข้าวของประเทศไทยในทุกตลาดทั้งตลาดข้าวคุณภาพดี ตลาดข้าวคุณภาพปานกลาง และตลาดข้าวคุณภาพต่ำ ซึ่งสามารถจะคาดการณ์ได้ว่าเวียดนามจะเข้ามาแข่งขันในการส่งออกข้าวขาว 5% และข้าวขาว 100% ซึ่งประเทศไทยครองตลาดอยู่ จึงนับว่าเป็นปัจจัยที่ต้องระวังของภาคเศรษฐกิจข้าวของประเทศไทย

5.1.5 สรุปผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ Dynamic RCA สินค้าข้าวของประเทศไทยและเวียดนาม

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของสินค้าข้าวของประเทศไทยและเวียดนาม โดยศึกษาพลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏจากแนวโน้มในปี พ.ศ. 2550 โดยเฉลี่ยแล้วพบว่า

ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “ดาวรุ่งพุ่งแรง” ในปี พ.ศ. 2535 , พ.ศ. 2538 , พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2549 อยู่ในสถานการณ์ “สวนกระแส” ในปี พ.ศ. 2530 , พ.ศ. 2531 , พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 อยู่ในสถานการณ์ “ตั้งรับปรับตัว” ในปี พ.ศ. 2541 อยู่ในสถานการณ์ “คว่ำไม่ทัน” ในปี พ.ศ. 2534 , พ.ศ. 2537 , พ.ศ. 2544 , พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2546 อยู่ในสถานการณ์ “เสียโอกาส” ในปี พ.ศ. 2532 , พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2542 อยู่ในสถานการณ์ “ถอยนำ” ในปี พ.ศ. 2533 , พ.ศ. 2536 และ พ.ศ. 2543

ประเทศเวียดนามอยู่ในสถานการณ์ “ดาวรุ่งพุ่งแรง” ในปี พ.ศ. 2531 , พ.ศ. 2535 , พ.ศ. 2538 , พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2545 อยู่ในสถานการณ์ “สวนกระแส” ในปี พ.ศ. 2533 , พ.ศ. 2540 , พ.ศ. 2541 , พ.ศ. 2547 , พ.ศ. 2548 และ พ.ศ. 2550 อยู่ในสถานการณ์ “คว่ำไม่ทัน” ในปี พ.ศ. 2532

, พ.ศ. 2534 , พ.ศ. 2537 และ พ.ศ. 2542 อยู่ในสถานการณ์ “เสียโอกาส” ในปี พ.ศ. 2544 , พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2549 อยู่ในสถานการณ์ “ถอยนำ” ในปี พ.ศ. 2530 , พ.ศ. 2536 และ พ.ศ. 2543

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของการส่งออกข้าวของทั้งสองประเทศจากผลการศึกษาโดยวิธีพลวัตราคาความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่ปรากฏจากแนวโน้มในปี พ.ศ. 2550 โดยเฉลี่ยแล้วพบว่าประเทศไทยและเวียดนามอยู่ในสถานการณ์ “สวนกระแส” ซึ่งชี้ให้เห็นได้ว่าประเทศไทยและเวียดนามยังมีศักยภาพในการส่งออกข้าว โดยมีความได้เปรียบในการแข่งขันการส่งออกข้าวไปยังตลาดโลก ในขณะที่อยู่ในสถานะที่ตลาดโลกมีความต้องการนำเข้าข้าวลดลง

5.1.6 สรุปผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบส่วนแบ่งตลาดในสินค้าข้าวของประเทศไทยและเวียดนาม

นอกจากนี้การศึกษาที่มาของอัตราการเติบโตของการนำเข้าของตลาดโลกจากแบบจำลองส่วนแบ่งทางการตลาดพบว่า ประเทศไทยมีอัตราการเติบโตของการส่งออกข้าวที่สูงกว่าเวียดนามมาโดยตลอดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 – 2550 แสดงให้เห็นได้ว่าประเทศไทยสามารถรักษาส่วนแบ่งตลาดในการส่งออกข้าวไปยังตลาดโลกได้ดีกว่าเวียดนาม หมายความว่าประเทศไทยได้เปรียบในการแข่งขันการส่งออกสินค้าข้าวไปยังตลาดโลกมากกว่าเวียดนาม หรืออาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันการส่งออกข้าวที่มากกว่าเวียดนาม

5.2 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากปัจจุบันตลาดข้าวระหว่างประเทศนับวันจะยิ่งทวีการแข่งขันการส่งออกซึ่งจะมีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้น เพื่อให้ประเทศไทยในฐานะประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 1 ของโลกจะยังสามารถดำรงตำแหน่งเช่นนี้ต่อไปได้ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในหลายๆ ด้าน ดังนี้

5.2.1 การผลิต

จากการที่ประเทศไทยมีผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งอย่างเวียดนาม รวมถึงจากการที่ประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่จำกัดเนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกบางส่วนกลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมหรือสิ่งปลูกสร้างตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในการพัฒนาเศรษฐกิจข้าวไทยในอนาคตประเทศไทยควรที่จะเพิ่มผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ให้สูงขึ้น โดยที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาช่วยเหลือในด้านการจัดหาแหล่งชลประทานที่เหมาะสมและทั่วถึงให้กับเกษตรกร รวมถึงต้องมีการแก้ปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็ม ซึ่งเป็นปัญหา

ของเกษตรกรไทยมาช้านาน ถือเป็นการสนับสนุนการผลิตข้าวของประเทศให้มีผลผลิตที่ได้คุณภาพ เพิ่มผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ให้กับประเทศ

ถึงแม้ว่าไทยจะเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลกด้วยปริมาณการส่งออกต่อปีด้วยความได้เปรียบด้านพื้นที่เพาะปลูกและพันธุ์ข้าวหอมมะลิที่มีราคาสูงในตลาดโลกแล้ว แต่หากมองลึกลงไปจะพบว่าประสิทธิภาพในการผลิตข้าวของประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งที่สำคัญอย่างเวียดนามได้เลยและจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญด้านความสามารถในการแข่งขันในตลาดส่งออกข้าวต่อไปในอนาคต เวียดนามใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกข้าวน้อยกว่าไทย แต่ให้ผลผลิตสูงกว่าประเทศไทย ซึ่งปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความแตกต่างของผลผลิตต่อพื้นที่เพาะปลูก มีด้วยกันหลายปัจจัย ดังนี้

1) การยอมรับเทคโนโลยีใหม่ (Adoption) และการแพร่กระจายของเทคโนโลยี (Diffusion)

แม้ว่าบางประเทศจะมีสถาบันวิจัยต่างๆ หรือบริษัทเอกชนที่สามารถผลิตหรือคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา อาทิ พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง (High Yield) หรือการพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัย ไม่ได้หมายความว่า เทคโนโลยีใหม่ๆ เหล่านั้นจะได้รับการยอมรับจากเกษตรกรเสมอไป ดังนั้น ในส่วนนี้มีประเด็นที่พิจารณาด้วยกัน 2 ประเด็น คือ การยอมรับเทคโนโลยีใหม่ (Adoption) และการแพร่กระจายของเทคโนโลยี (Diffusion)

เทคโนโลยีใหม่ ในที่นี้หมายถึงรวมถึง พันธุ์ข้าวปรับปรุงใหม่ ปุ๋ยเคมีสูตรใหม่ เครื่องจักรกลการเกษตรที่ใช้แทนแรงงานคน ที่ช่วยให้ทำงานได้มากขึ้น การจัดการไร่นารูปแบบใหม่ๆ เพราะในการเพิ่มผลผลิตข้าว ต้องใช้หลายปัจจัยประกอบกัน

ประสิทธิภาพการผลิต ในที่นี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิต โดยมีการใช้ปัจจัยการผลิตเท่าเดิมแต่ให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น หรือมีการลดการใช้ปัจจัยการผลิตลงโดยที่ยังให้ผลผลิตเท่าเดิม

การยอมรับเทคโนโลยี (Adoption) หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรแต่ละคน นับตั้งแต่ทราบว่าเทคโนโลยีใหม่จนกระทั่งตัดสินใจว่าจะยอมรับเทคโนโลยีดังกล่าวขึ้นไปปฏิบัติในการผลิตของตนหรือไม่ ซึ่งก็ต้องผ่านกระบวนการยอมรับหลายขั้นตอนด้วยกัน เริ่มตั้งแต่การรับรู้ (Awareness) ว่าได้มีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นแล้วจากสื่อต่างๆ แล้วเกษตรกรมีความสนใจ (Interest) และคิดว่าตัวเองก็น่าจะทำได้ ซึ่งจะนำไปสู่ขั้นตอนการประเมินผล (Evaluation) ว่ามีความคุ้มค่าจากการนำเอาเทคโนโลยีใหม่มาใช้ การยอมรับเทคโนโลยีใหม่ก็จะเกิดขึ้น

การแพร่กระจายของเทคโนโลยี (Diffusion) หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งหมดที่เทคโนโลยีที่หนึ่งได้แพร่กระจายไปสู่ภาคเกษตรในท้องที่ต่างๆ จนกว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะ

ยอมรับเทคโนโลยีดังกล่าว การแพร่กระจายของเทคโนโลยีจะรวดเร็วหรือช้าถึงมากน้อยแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ประการ เช่น ผลตอบแทนที่สูงขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีใหม่ ความพร้อมของตลาดปัจจัยที่รองรับ สินเชื่อเพื่อการผลิต เป็นต้น

2) ความผิดพลาดในการดำเนินนโยบาย

ความผิดพลาดในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามในอดีตที่มุ่งลด ขนาดของภาคเกษตรกรรมลดโดยการเน้นเป้าหมายให้การเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม (รัฐบาลมี Targeting Bias) นับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา การดำเนินนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยให้สิทธิพิเศษด้านภาษีแก่ผู้ผลิตในภาคอุตสาหกรรม การตั้งกำแพงภาษีรวมถึงมีการเก็บภาษีนำเข้าระดับสูงสำหรับปุ๋ยเคมีที่นำเข้าจากต่างประเทศเพื่อเป็นการคุ้มครองอุตสาหกรรมปุ๋ยภายในประเทศ ซึ่งไม่ได้เป็นการผลิตตามความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ทำให้ต้นทุนปุ๋ยเคมีของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้น

ในขณะที่เดียวกันผลผลิตข้าวเฉลี่ยที่ต่ำกว่าประเทศผู้ส่งออกข้าวรายอื่นๆ ซึ่งสะท้อนถึงขีดความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงของข้าวไทย และราคาข้าวภายในประเทศที่มีความผันผวนตามราคาและความต้องการนำเข้าข้าวในตลาดโลก ทำให้ชาวนามีรายได้ต่ำกว่าที่ควร การดำเนินนโยบายเสถียรภาพราคาเพื่อลดปัญหาเงินเฟ้อภายในประเทศ โดยการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตรหลายรายการ ที่สำคัญก็คือข้าว มีผลโดยตรงต่อการกดราคาข้าวให้อยู่ในระดับต่ำ เป็นการดำเนินนโยบายที่ถือว่ามีความเอนเอียงในภาคเศรษฐกิจ (Sectoral Bias) ให้ผลประโยชน์แก่ภาคอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกร จึงส่งผลต่อการลดแรงจูงใจในการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร และทำให้เกิดการหันเหอาชีพของคนวัยหนุ่มสาวในครัวเรือนเกษตรเข้าสู่ตัวเมือง เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า แรงงานที่เหลืออยู่ในภาคเกษตรจึงเหลือเพียงคนแก่และเด็ก จึงเป็นเรื่องยากสำหรับภาคการเกษตรของไทยในการแพร่กระจายเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ ส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตและผลผลิตต่อไร่จึงยังอยู่ในระดับต่ำต่อเนื่องเสมอมา

3) ความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศของไทย

ความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศไทยเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ จากสถิติของกรมป่าไม้ในปี 2543 ไทยมีเนื้อที่ของป่าไม้ร้อยละ 33 ของพื้นที่ทั้งหมดแม้ว่าจะเพิ่มขึ้นจากปี 2533 ที่มีอยู่ร้อยละ 26.6 มีผลโดยตรงต่อผลผลิตและพื้นที่เพาะปลูก เมื่อพิจารณาจากพื้นที่เพาะปลูกข้าวทั้งหมดของไทยที่มีอยู่จำนวน 62 ล้านไร่ ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่ในเขตชลประทานเพียงร้อยละ 20 หรือประมาณ 11.5 ล้านไร่ พื้นที่เพาะปลูกข้าว

ส่วนใหญ่ยังอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล ซึ่งมีความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศตามธรรมชาติ เมื่อพื้นที่นาข้าวประสบภัยแล้งหรือน้ำท่วม ทำให้ผลผลิตข้าวได้รับความเสียหายมากผลผลิตต่อไร่ จึงลดลง ในขณะที่ประเทศเวียดนาม รัฐบาลมีการจัดการด้านระบบชลประทานให้ครอบคลุมพื้นที่ เพาะปลูกส่วนใหญ่ของประเทศ โดยพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่อยู่ในเขตชลประทานทั้งสิ้น 53% ของพื้นที่เพาะปลูกข้าว 47 ล้านไร่ ทำให้พื้นที่เพาะปลูกข้าวได้รับน้ำสม่ำเสมอตลอดทั้งปี และพื้นที่ส่วนใหญ่สามารถเพาะปลูกข้าวได้ 2-3 ครั้งต่อปี นอกจากนี้รัฐบาลเวียดนามยังมีนโยบายเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของประเทศโดยตั้งเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 43 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ ด้วยโครงการต่างๆ ที่จะรักษาสภาพของพื้นที่ป่าต้นน้ำ เพื่อความยั่งยืนของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรมของประเทศ และยังมีโครงการเพิ่มพื้นที่เขตชลประทานครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูก 75 ล้านไร่ในปี 2553 สอดคล้องกับการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าว Hybrid rice ที่ต้องการขยายพื้นที่เพาะปลูกให้ได้ 62.5 ล้านไร่ในปีเดียวกัน

4) ระบบเศรษฐกิจของประเทศ

ประเทศไทยมีระบบตลาดที่ค่อนข้างเสรี ใช้กลไกตลาดในการตัดสินใจการใช้ทรัพยากร การผลิตพิจารณาในระดับเกษตรกร ผลจากการที่ราคาข้าวที่ขายได้ต่ำ เกษตรกรก็จะคำนึงถึงต้นทุน ค่าเสียโอกาสในการใช้พื้นที่เพาะปลูก จึงมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ไปปลูกพืชชนิดอื่นหรือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ที่ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า เช่นการขยายตัวของนากุ้งในพื้นที่ภาคกลาง การขยายตัวของเขตเมืองและที่อยู่อาศัยของโครงการบ้านจัดสรรต่างๆ ที่เข้าไปแทนที่พื้นที่เพาะปลูกข้าวที่มีความอุดมสมบูรณ์ในภาคกลาง ราคาข้าวที่ต่ำจะไม่จูงใจให้เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีใหม่เข้ามาเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวมากนัก ด้วยคำนึงว่าต้นทุนส่วนเพิ่ม (Marginal Cost) ที่เสียไปในการปรับปรุงการผลิตสูงกว่าผลประโยชน์ส่วนเพิ่ม (Marginal Benefit) ที่จะได้รับ ในขณะที่ประเทศเวียดนามมีระบบเศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยม (socialist-oriented market) ที่ใช้กลไกของรัฐ (State Mechanism) แทนกลไกราคา (Price Mechanism) ที่ Adam Smith บิดาวิชาเศรษฐศาสตร์ เรียกว่า มือที่มองไม่เห็น (Invisible hand) มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศ แม้ว่าจะมีความพยายาม จากการประกาศการใช้แผนปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า ดอยมอย (Doi Moi) ในปี 2529 มีการเปิดให้เป็นระบบตลาดมีความเสรีมากขึ้น แต่ในภาคเกษตรยังคงกำกับดูแลโดยส่วนกลางทั้งในเรื่องการตลาด การขายผลผลิต การขนส่ง การจัดหาปัจจัยการผลิต อาทิ พันธุ์ข้าว ปุ๋ยเคมี เครื่องจักรกลทางการเกษตร รัฐบาลยังเข้าทำหน้าที่แทนเอกชนเป็นส่วนใหญ่ เกษตรกรจึงอยู่ในฐานะผู้ได้รับการดูแลจากรัฐ เมื่อรัฐบาลมีเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ ที่คิดค้นขึ้นผ่านสถาบันวิจัยต่างๆ ทั่วประเทศกว่า 19 แห่ง และในส่วนที่เอกชนวิจัย

ขึ้นมา เช่น ข้าว Hybrid พันธุ์ใหม่ที่ทำให้ผลผลิตต่อไร่สูง ปุ๋ยเคมีสูตรใหม่ๆ เป็นต้น จึงได้รับการส่งเสริมและการช่วยเหลือจากรัฐบาลโดยตรง ในรูปแบบเงินอุดหนุน (Subsidy) การให้สินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำแก่เอกชนผู้ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและแก่เกษตรกรผู้เพาะปลูก การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีไปใช้ในไร่นาจึงเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางกว่าของประเทศไทย

นอกจากนี้การผลิตของเกษตรกรเวียดนามไม่ได้สะท้อนต้นทุนค่าเสียโอกาสที่แท้จริง ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการโดยกลไกรัฐ การตัดสินใจการผลิตจึงไม่ได้นำเอาภาคเศรษฐกิจอื่นนอกภาคเกษตรมาเปรียบเทียบเหมือนประเทศไทย และการที่เวียดนามถูกจัดลำดับของประเทศอยู่ในลำดับการพัฒนาที่ต่ำกว่าประเทศไทยจึงได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศ องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) , International Rice Research Institution (IRRI) ในการจัดหาทุนและถ่ายทอดเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง

5) ความไม่สมบูรณ์ของสารสนเทศ (Imperfect Information)

แม้ว่าจะมีการผลิตโดยใช้กลไกตลาด แต่ก็ยังมีความล้มเหลวของตลาด (Market Failure) เกิดขึ้นอยู่เสมอ เกษตรกรไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอเพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ ก่อนลงมือเพาะปลูก ขณะที่เกษตรกรรับรู้เพียงราคารับซื้อ ณ ไร่นา ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกลไกตลาดว่าข้าวเปลือกที่เขายขายไปและราคาที่ปลายทางเมื่อถึงมือผู้บริโภค ราคาเป็นเท่าใด การลำดับขั้นหรือการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่ราคาสุดท้าย เป็นมูลค่าที่เกษตรกรผลิตได้เท่าใด มูลค่าเพิ่มทางการตลาดเมื่อผ่านการแปรรูปแล้วเป็นเท่าใด ใครเป็นผู้บริโภคข้าวที่เกษตรกรเพาะปลูก ข้าวเหล่านั้นส่งไปยังมุมไหนของโลกบ้าง ผู้บริโภคมีรสนิยมแบบใด มีความต้องการคุณภาพสินค้าระดับใด ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตในการเพาะปลูกข้าวที่เกษตรกรจะได้รับ หากเกษตรกรเหล่านี้มีความรอบรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและการบริหารจัดการด้านการตลาดอย่างสมบูรณ์ ย่อมเป็นการเพิ่มทางเลือกแก่เกษตรกรในการเข้าถึงความต้องการของผู้บริโภค ตลาดปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ แหล่งสินเชื่อที่ต้นทุนต่ำ

การขาดความสมบูรณ์ของสารสนเทศ ทำให้เสมือนหนึ่งว่าเกษตรกรไม่มีทางเลือก ในการเลือกใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตน ไม่มีทางเลือกในการแหล่งสินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำ ไม่มีทางเลือกในการหาตลาดขายผลผลิตที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า ด้วยความที่เกษตรกรเสียเปรียบที่ต้องมีต้นทุนธุรกรรม (Transaction Cost) ในการเข้าถึงสารสนเทศที่สูงกว่าพ่อค้าข้าวที่อยู่ในตลาดมานาน

แนวทางการแก้ไขเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวต่อพื้นที่เพาะปลูก

1. ภาครัฐควรมีการให้ข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกรให้มากที่สุด ทั้งในเรื่องของเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่า ข้าวสารที่เกี่ยวข้องกับการตลาด โดยผ่านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับตำบลอย่างจริงจัง และมีการอบรมเชิงปฏิบัติเพิ่มผู้นำเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน ส่งเสริมให้มีแปลงสาธิต (Demonstration) ที่มีการใช้เทคโนโลยีใหม่เป็นตัวอย่าง เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจอย่างชัดเจนถึงความคุ้มค่าในการเปลี่ยนรูปแบบการผลิต และยังเป็นแหล่งศึกษาที่อยู่ใกล้ตัวและการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ก็จะง่ายขึ้น

2. รัฐสนับสนุนงบประมาณ บุคลากรและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการทำการวิจัยและพัฒนาหาสายพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงมีความไวแสงต่ำ มีความต้านทานโรคและแมลง มีความเหมาะสมกับแต่ละสภาพพื้นที่ อาจจะใช้แรงจูงใจด้านภาษี หรือการให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ

3. การจัดหาแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่เกษตรกรเพื่อจูงใจให้มีการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เนื่องจากเกษตรกรจะต้องรีบขายข้าวเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายและชำระหนี้เงินกู้ หากสามารถทำให้เกษตรกรมีรายได้ได้นอกภาคเกษตรและสินเชื่อที่กู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบมีระยะเวลาการชำระหนี้ที่นานขึ้น เกษตรกรก็จะได้ไม่ต้องเร่งรีบขายผลผลิต

4. ภาครัฐควรเข้าไปสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในหมู่บ้าน เช่น ลานตากข้าว หรือเครื่องอบ เพราะจากการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนมากใช้เครื่องเกี่ยวพร้อมนวดข้าว และขายผลผลิตทันทีในลักษณะข้าวสด ไม่ได้ลดความชื้นเนื่องจากปริมาณผลผลิตของเกษตรกรมักออกมาในช่วงเวลาเดียวกันมากๆ อีกทั้งลานตากและเครื่องอบลดความชื้นข้าวเปลือกมีไม่เพียงพอจึงเป็นข้ออ้างในการกดราคาซื้อของพ่อค้าข้าวทำให้เกษตรกรขายข้าวได้ราคาต่ำ และควรจัดหายุ้งฉางแต่ละหมู่บ้านสำหรับเก็บข้าวเปลือกและเมล็ดพันธุ์ที่รอการเพาะปลูกให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ในการเข้าไปจัดสร้างอาจจะเป็นรูปแบบของการร่วมลงทุนกับชาวบ้านเพื่อให้เกิดความตระหนักและรับผิดชอบ ส่วนการบริหารจัดการควรให้ชาวบ้านร่วมกันบริหารการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เอง จะส่งผลให้เกษตรกรมีการร่วมมือกันเองมากขึ้นและยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองการขายผลผลิต การที่มียุ้งฉางสำหรับการเก็บเกี่ยวทำให้ไม่ต้องถูกเร่งรัดให้ขายผลผลิตในขณะที่ผลผลิตออกสู่ตลาดจำนวนมากด้วย

5. การขยายระบบชลประทานให้ครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูกข้าวส่วนใหญ่ให้ได้มากที่สุด เพื่อลดการพึ่งพาน้ำฝนตามธรรมชาติ ให้พื้นที่เพาะปลูกข้าวได้รับน้ำอย่างเพียงพอ โดยในระยะสั้นรัฐเข้าไปปรับปรุงแหล่งน้ำตามธรรมชาติเดิมให้สามารถกักเก็บน้ำได้มากขึ้น ด้วยการขุดลอกคูคลอง หนองบึงต่างๆ และขุดสระในพื้นที่ของเกษตรกร ในส่วนของค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นอาจจะให้

เกษตรกรช่วยออกค่าน้ำมันบางส่วนหรือออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดให้ก่อนแล้วผ่อนชำระทีหลัง ในระยะยาวควรมีการวางระบบชลประทานทางท่อเชื่อมต่อกับแหล่งน้ำตามธรรมชาติไปยังแหล่งน้ำของเกษตรกร

6. เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ มีการจัดสรรประโยชน์ใช้สอยแก่คนในพื้นที่รอบป่าให้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ในฐานะแหล่งต้นน้ำ

7. ในพื้นที่นอกเขตชลประทานส่งเสริมให้มีการปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อปรับปรุงคุณภาพดินรกรการเพาะปลูกข้าวในฤดูกาลต่อไป โดยรัฐเข้าไปมีบทบาทในการจัดหาเมล็ดพันธุ์ แหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำให้ ซึ่งจะเป็แรงจูงใจที่เกษตรกรจะหันมาให้ความสนใจและลดพื้นที่การนาปรังในช่วงที่ขาดแคลนน้ำด้วย

8. การยกระดับอุปสงค์ข้าวภายในประเทศในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง โดยการส่งเสริมอุตสาหกรรมการแปรรูปข้าวในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายมากขึ้นเพื่อเพิ่มมูลค่าการส่งออก จะมีผลต่อการยกระดับราคารับซื้อ ณ ไร่นาให้สูงขึ้น เพราะราคาที่สูงขึ้นตามกลไกตลาดจะเป็นแรงจูงใจที่ดีที่เกษตรกรจะหันไปหาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น เนื่องจากเกษตรกรจะมองเห็นถึงความคุ้มค่าในการลงทุนปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต

แนวทางการพัฒนาด้านการตลาดสินค้าข้าว

ตลาดในประเทศ

- สนับสนุนสถาบันเกษตรกรและรัฐวิสาหกิจให้จัดสร้างและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านการจัดการผลผลิตและสินค้าคงเหลือ เช่น ยุ้งฉาง ไซโล เครื่องอบลดความชื้น และตลาดกลาง รวมทั้งสนับสนุนภาคเอกชนในการสร้างสถานที่เก็บรักษาข้าว

- สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการกระจายผลผลิตของสถาบันเกษตรกร ผู้ผลิตข้าวกับสถาบันเกษตรกรอื่นๆและผู้ประกอบกิจการค้าข้าวทั้งในและต่างประเทศ โดยใช้ตลาดกลาง ตลาดซื้อขายล่วงหน้า และผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce)

- ส่งเสริมให้มีการจัดทำมาตรฐานข้าวสารตามชนิดและคุณภาพ และกำหนดให้มีการตรวจสอบคุณภาพข้าวเปลือก/ข้าวสาร และรับรองมาตรฐานข้าวหลังการเก็บเกี่ยว

- สนับสนุนการแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์พร้อมบรรจุที่สะท้อนเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมให้มีการส่งออก

ตลาดต่างประเทศ

- ภาครัฐควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างพันธมิตรทางการค้าระหว่างผู้ส่งออกข้าวไทยและต่างประเทศ เพื่อรักษาระดับราคาข้าวในตลาดโลก ซึ่งเป็นการสร้างดุลอำนาจการต่อรองด้านการตลาด

- ขยายและเจาะตลาดส่งออกใหม่ เช่น จีน (ตอนใต้และตะวันตก) เอเชียใต้ ลาตินอเมริกา ประเทศสมาชิกใหม่สหภาพยุโรป (ยุโรปกลางและตะวันออก) สหพันธรัฐรัสเซียและกลุ่ม CIS โดยควรเน้นการศึกษาวิจัยทางด้านพฤติกรรมผู้บริโภคและจัดทำแผนการตลาดเฉพาะในแต่ละประเทศหรือกลุ่มภูมิภาค

- ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการทำการตลาดส่งออกข้าวเพื่อเป็นช่องทางในการติดต่อการจำหน่ายระหว่างผู้นำเข้าและผู้ส่งออก โดยการจัดทำฐานข้อมูลข้าวในประเทศ

- เร่งเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าวตราสัญลักษณ์ไทยในตลาดต่างประเทศ เพื่อขยายตลาดข้างคุณภาพดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าวหอมมะลิไทย

- พัฒนาและส่งเสริมตลาดโดยเจาะตลาดเฉพาะ (Niche Market) สินค้าข้าวที่มีการเพิ่มมูลค่าในห่วงโซ่การผลิต (Value Chain) เช่น ข้าวเกษตรอินทรีย์ (Organic rice) และอาหารแปรรูปที่ทำจากข้าว เป็นต้น โดยเน้นในเรื่องคุณภาพ และมาตรฐานด้านความปลอดภัย และสุขอนามัย

- เพิ่มขีดความสามารถในการเจรจาต่อรองทั้งทวีภาคีและพหุภาคีเพื่อขจัดปัญหาการกีดกันทางการค้าสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์

- พัฒนาระบบการค้าในรูปแบบรัฐต่อรัฐ เช่น การทำการค้าต่างตอบแทน (Counter Trade) การค้าหักบัญชี (Account Trade) การจัดทำแผนการตลาดส่งออกข้าวในรูปแบบสินเชื่อ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามข้าวส่วนใหญ่ที่ประเทศไทยส่งออกไปยังตลาดข้าวระหว่างประเทศจะเป็นข้าวคุณภาพดี ดังนั้น ภาครัฐจึงควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาและวิจัยพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ ให้ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่สูง สามารถป้องกันโรคแมลงต่างๆ ได้ดี เพื่อให้เกษตรกรนำไปเพาะปลูกและช่วยเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น แต่ทั้งนี้พันธุ์ข้าวที่ให้เกษตรกรนำไปเพาะปลูกต้องไม่ใช่พันธุ์ที่มีการตัดแต่งพันธุกรรม (GMO) เนื่องจากประเทศผู้นำเข้ามักจะนำประเด็นเรื่องพันธุ์ข้าวที่มีการตัดแต่งพันธุกรรมมาเป็นข้ออ้างในการลดการนำเข้าข้าวและกีดกันนำเข้าข้าวจากประเทศไทย นอกจากนี้ การพัฒนาและให้ความรู้แก่เกษตรกรให้กลายเป็นผู้ผลิตและผู้ประกอบการที่มีคุณภาพก็จะยิ่งส่งเสริมให้ภาคการผลิตข้าวของประเทศไทยพัฒนามากยิ่งขึ้นอีกด้วย

5.2.2 การส่งออก

ในการที่รักษาตำแหน่งผู้ส่งออกข้าวอันดับ 1 ต่อไปในอนาคต ประเทศไทยควรที่จะเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันการส่งออกให้มากขึ้น โดยภาครัฐควรลดการเข้ามาแทรกแซงราคาข้าวภายในประเทศลงเพื่อเป็นการลดต้นทุนให้กับผู้ส่งออกข้าว ซึ่งจะทำให้ราคาข้าวของประเทศไทยสามารถแข่งขันกับประเทศผู้ส่งออกรายอื่นๆ ในตลาดข้าวระหว่างประเทศได้ โดยเฉพาะเวียดนาม และควรส่งเสริมให้ชาวไทยที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งร้านอาหารไทยที่เป็นที่นิยม และกระจายตัวอยู่ในหลายๆ ประเทศให้หันมาช่วยกันในการประชาสัมพันธ์ให้ข้าวไทยเป็นที่รู้จักแก่ชาวต่างประเทศมากขึ้น โดยอาจเน้นไปที่ข้าวหอมมะลิเพราะเป็นข้าวที่มีคุณภาพดี ซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขันที่มากกว่า รวมถึงอาจให้มีการจัดโรดโชว์ (Road Show) ข้าวไทยไปยังต่างประเทศเพื่อเป็นการรุกในด้านตลาดที่เวทีการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะทำให้ประเทศผู้สนใจที่จะนำเข้าข้าวจากประเทศไทยสามารถเข้าถึงผู้ส่งออกได้มากขึ้น ซึ่งนั่นจะเป็นการสร้างโอกาสสำหรับการค้าขายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อีกด้วย นอกจากนี้การสร้างตราสินค้าที่มีเอกลักษณ์ทำให้ผู้ซื้อสามารถรู้ได้ทันทีว่าเป็นข้าวที่มาจากประเทศไทยก็จะสามารถช่วยเสริมมาตรการทางการตลาดให้กับข้าวไทยได้อีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตามนอกจากนโยบายต่างๆ ทางการตลาดแล้ว การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าวโดยการนำข้าวไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ก็จะช่วยทำให้ราคาข้าวสูงขึ้นได้ เนื่องจากปัจจุบันการส่งออกข้าวของประเทศไทยส่วนใหญ่จะส่งออกในรูปแบบของข้าวสารเท่านั้น ทำให้ในแต่ละปีถ้าผู้นำเข้าข้าวจากประเทศไทยปฏิเสธหรือลดการนำเข้าข้าวของประเทศไทย ก็จะทำให้เกษตรกรและผู้ส่งออกประสบปัญหาเงินเค็ดคร้อนได้ ดังนั้นการระบายข้าวออกไปยังต่างประเทศโดยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากข้าวก็น่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจของผู้ประกอบการและผู้ส่งออกชาวไทยที่จะแข่งขันกับคู่แข่งรายอื่นๆ ในตลาดข้าวระหว่างประเทศได้ รวมถึงยังสามารถสร้างอำนาจต่อรองทางการค้าให้มากขึ้นได้อีกด้วย นอกจากนี้ภาครัฐควรมีการสร้างระบบสิ่งอำนวยความสะดวกในการค้าทั้งการบริการด้านการขนส่งสินค้าข้าวที่มีคุณภาพ และควรมีการสร้างแหล่งจัดเก็บสินค้าข้าวก่อนการส่งออกที่ดีขึ้นเพื่อให้ข้าวไทยยังคงคุณภาพไว้ได้เช่นเดิมเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งออกสินค้าข้าวไปยังต่างประเทศ

ด้านการสต็อกผลผลิตข้าวที่มีอยู่เป็นจำนวนมากจากการดำเนินนโยบายการรับจำนำข้าวของรัฐบาล หากเก็บผลผลิตสต็อกไว้นานๆ อาจส่งผลต่อคุณภาพของข้าวได้ ดังนั้นรัฐบาลควรเร่งการระบายสต็อกข้าวให้เร็วที่สุด ซึ่งควรเน้นการระบายออกต่างประเทศเนื่องจากข้าวฤดูกาลใหม่ทยอยออกสู่ตลาดโดยเน้นการส่งออก โดยเฉพาะการขายข้าวรูปแบบรัฐบาลต่อรัฐบาล (G to G) และการค้าแบบแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter Trade) นอกจากนี้ภาครัฐอาจควรหันไปเสนอขายข้าวใน

สต็อกรัฐบาลผ่านตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเพื่อพยุงไม่ให้ราคาข้าวภายในประเทศตกต่ำ ซึ่งจะเป็นการผลักดันให้ราคาซื้อขายข้าวผ่านตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้ามีมากขึ้นด้วย โดยมาตรการทยอยระบายสต็อกข้าวโดยเน้นการระบายข้าวออกสู่ตลาดต่างประเทศนี้จะทำให้ส่งผลต่อราคาข้าวในประเทศน้อยมากและจะส่งผลต่อราคาข้าวระยะยาว เนื่องจากสต็อกข้าวที่อยู่ในเกณฑ์สูงเป็นข้ออ้างสำคัญของประเทศผู้นำเข้าข้าวในการกดราคาส่งออกข้าวของไทย โดยมีแนวนโยบายการระบายสต็อกข้าว (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) คือ

- 1) จัดให้มีการประมูลข้าวสม่ำเสมอ เพราะหากทิ้งระยะนานเกินไป อาจเกิดการเก็งตลาดซึ่งกระทบต่อปริมาณความต้องการข้าวเพื่อการส่งออก มีผลกระทบต่อตลาดต่างประเทศ แต่ขณะเดียวกันควรประมูลข้าวในจังหวะและปริมาณที่เหมาะสม ไม่ให้ล้มความต้องการทั้งตลาดภายในและตลาดส่งออกเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อราคาข้าวฤดูใหม่
- 2) การประมูลจะเปิดกว้าง เป็นระบบประมูลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้
- 3) ราคาที่เสนอ ให้ใช้ราคา FOB (Free on Board) เป็นเงินบาทหรือเงินเหรียญสหรัฐฯ ก็ได้
- 4) ระยะเวลาในการรับมอบ จะให้รับมอบในเวลาที่เหมาะสมกับภาวะการผลิต ไม่ให้มีระยะเวลานานเกินไป เพราะจะทำให้ตลาดปั่นป่วนได้